

INTERNATIONAL JOURNAL OF
ISLAMIC ECONOMICS AND
FINANCE STUDIES

*Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Araştırmaları
Dergisi*

November 2017,
Vol:3, Issue:3

e-ISSN: 2149-8407

Kasım 2017,
Cilt:3, Sayı: 3

p-ISSN: 2149-8407

journal homepage: <http://ijisef.org/>

Reviving The Promise Of Islamic Economics*
Çeviri: İslam Ekonomisi Umudunun Yeniden Doğuşu**

Ali Can Yenice

Arş. Gör, Sakarya Üniversitesi, İslam Ekonomisi ve Finansı Uygulama ve Araştırma Merkezi, ayenice@sakarya.edu.tr

Abdullah Talha Genç

Arş. Gör, Sakarya Üniversitesi, İslam Ekonomisi ve Finansı Uygulama ve Araştırma Merkezi, abduallahgenc@sakarya.edu.tr

Doi: 10.25272/ij.2149-8407.2017.3.3.07

ÖZET

İlk kuşak İslam iktisatçıları, kapitalizm ve komünizmin ötesinde adil bir ekonomik düzen oluşturmayı umut ediyordu. Tarihsel koşullar, ikinci kuşağın bu umutları hatırdan çıkarmasına ve İslam ekonomisini kapitalizmin bir uzantısı olarak görmesine yol açtı. İkinci kuşak, şeklin İslami fakat özün kapitalist olduğu şeriata uyumlu bir sistem inşa etmeyi denedi. Şeriata uyumlu olmasından ziyade şeriat temelli yani şekilde ve özde gerçek İslami sistem kurulması için meselenin köklerine gidilmesi gerekmektedir. Üçüncü kuşak bunu yaparak, İslam ekonomisi umudunu yeniden canlandırabilir ve ilk kuşağın umut ettiği ekonomik sistem modelini oluşturabilir.

Keywords: *Islamic Economics, Islamic Financial*

Institutions, Spirit of Capitalism, Cooperation, Generosity

JEL Classification:
P4

ABSTRACT

First generation Islamic economics promised to create a system with just and equitable economic outcomes, which would be far superior to capitalism and communism. Historical circumstances led the second generation to forget this promise, and to consider Islamic Economics as a minor variant of capitalism. The second generation has been trying to create a shari'ah compliant system, where the form is Islamic but the spirit is capitalistic. We need to go back to the roots, and build a genuine Islamic system in form and spirit which is shari'ah based, rather than shari'ah compliant. By doing this, the third generation can revive the promise of Islamic Economics and create a model economic system which fulfills the promise of the first generation.

© 2017 PESA All rights reserved

* Zaman, Asad, Reviving The Promise Of Islamic Economics, Presented at 11 th ICIEF (International Conference on Islamic Economics and Finance), 11-13 th Oct, 2016, Kuala Lumpur, English version published in *International Journal of Economics, Management and Accounting* 25, no. 1 (2017): p1-20.

** Bu makale, Uluslararası İslam Ekonomisi Yönetim ve Organizasyon dergisi tarafından yayınlanmış ve yazar tarafından 11.Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Kongresinde sunulmuştur. Yazarın izni ve bilgisi dahilinde makale Türkçeye çevrilmiştir.

1. Giriş

İslam ümmeti, tarihinde görülmemiş krizlerle yüzleşmektedir. İslam ekonomisinin nasıl tanımlanması gerektiği meselesi bu konferans metninin içeriğiyle doğrudan ilişkilidir. Daha açık bir şekilde sorgularsak, İslami bir ülkedeki malların üretim ve dağıtımlarını nasıl organize etmeliyiz? Finansal sistemimizi nasıl kurmalıyız? Politik ve eğitim sistemimizi nasıl şekillendirmeliyiz? Eşi görülmemiş tarihsel ve çevresel şartlardan dolayı ümmet daha önce benzer sorularla karşı karşıya kalmamıştır.

Bu sorular kritik öneme sahiptir ve ümmetin geleceği bu sorulara hangi cevapları vereceğimize bağlıdır. Batı düşünce sistemi ve onunla uyumlu kurumsal yapının değişikliğe uğramadan kabul edilemeyeceği net biçimde açıktır ve hemen hemen evrensel olarak kabul edilmektedir. Tartışma, onun nasıl ve ne kadar değiştirileceğinde bulunmaktadır. Bu konuda ikisi de kabul edilebilir olmayan iki zıt kutup vardır ancak başlangıç noktası olarak onlardan bahsetmek yararlı olacaktır.

Bir yandan mevcut Batı kurumsal yapısından tamamen memnun olan insanlar bulunmaktadır. Onların batı tipi bankacılık sistemiyle problemi yoktur. Modern bankacılık sistemindeki faizin İslam'da yasaklanana riba olmadığını iddia ederler ve bu yüzden onlara göre ikisi faiz-riba arasında çelişki yoktur. Bu konu yoğun bir şekilde tartışılıyor ve önemli bilim adamları da [tartışmaya] dâhil oldu. Bu yüzden tartışmayı ileri taşımayacağım ancak bu durumun kabul edilebilir olmadığına herkesin mutabık olduğunu varsaymaktayım.

Diğer yandan, faizi yasaklamayı, altın para sistemine geri dönmeyi ve İslam'ın hayatın tüm boyutlarına dair öğretilerini hemencecik ve doğrudan uygulamayı isteyen tasfiyeciler bulunmaktadır. Özellikle ekonomik alanda faizin haram olduğu açıktır ve terk edilmesi gerekir. Fakat faizin yasaklanmasını söylemenin ötesinde, mevcut ekonomik sistemde bunun nasıl gerçekleşeceğine ve faizi yasaklamanın sistemi nasıl etkileyeceğine dair fikirleri bulunmamaktadır. Ekonomik faaliyetlerimizi organize eden gerçek bir alternatif sisteme sahip değiller. Bu sebeple onlar gerçekte şu saçmalığı ileri sürerler:

İslami Sistem= Kapitalizm-Faiz+ Zekât. Açıklayacağımız üzere, bu denklem uygulanabilir değildir; çünkü İslam sadece faiz açısından değil birçok yönüyle kapitalizme karşıdır.

Bu durum mevcut ikileme yol açmaktadır: Faizli sistemi kabul edemeyiz ve [fakat] faizi basit bir şekilde reddediş İslami bir alternatif oluşturmak için yeterli değildir. İslami bir sistem inşa etmek için faizin reddedilmesine ilaveten daha ne yapılması gerekir?

İslami Bankacılık bağlamında gündeme getirilen bu soru, hayatımızın tüm alanlarında paralellik göstermektedir. Politik, hukuki, ekonomik ve sosyal sistemlerimizin tamamının değişmesi gerekmektedir. Modern Batılı sistem, İslami ideallerle doğrudan çatışma içerisindedir ve İslami ilkelere uyacak şekilde nasıl değiştirilebilecekleri belli değildir. Bu konferans metni, bu sorunu çözmek için izlenecek yolu bulmaya ayrılmıştır.

2. Tarihsel Bağlam

Geleceğe bakmak yerine tarihsel bağlama bakılmasını önermekteyim. Daha önce hiç görmediğimiz sorunlarla karşı karşıya olduğumuz bu yere nasıl geldik? Modern bankacılık ve para, İslam tarihinde daha önce karşılaşılmamış bir şekil aldı ve bu sebeple onları nasıl İslamileştireceğimiz sorunu İslam âlimlerinin daha önce ele almadığı bir meseledir. Bu yüzden, bu derin ve zorlu sorunları çözebilmek için zengin entelektüel geleneğimize bakmamaktayız. Sorunlarımızın, şu an denenmekte olan tarzda [da] çözülemeyeceğine inanmaktayım çünkü seçimlerimiz önceki zamanların doğru yollarından ayrılmaktadır. Gittiğimiz yolda bir çözüm bulunmamaktadır. Daha ziyade adımlarımızı tekrar gözden geçirmeli ve geçmişte hangi yanlış seçimi yaptığımızı bulmak için geriye doğru gitmeliyiz.

Mevcut güçlüğün önemli bir kaynağı seküler ve İslami bilginin ayrışmasıdır. Hayatlarını Kur'an ve Hadis çalışmalarına harcayan İslam âlimleri modern ekonominin inceliklerine haiz değillerdir. Benim gibi hayatını ekonomik çalışmalara veren bilim adamları ise İslam bilgisine haiz değiller. Var olan problemimizi çözmemiz için her ikisinin [İslam ve ekonominin] derin bilgisi gerektiği anlaşılmaktadır; fakat bunu başarmak özellikle problemlerimize ekonomi hakkında çok az bilgisi olan âlimler ve ayrıca İslam hakkında çok az bilgisi olan iktisatçılar tarafından çok sayıda yanlış cevap veriliyorken oldukça güçtür.

3. Kolonileştirme ve Emperyalizmin Etkileri

Yirminci yüzyılın başlarında, Müslüman nüfusun büyük çoğunluğu doğrudan veya dolaylı olarak Avrupa güçlerinin kontrolü altındaydı. Dünyanın yaklaşık %90'ı Avrupa kökenli insanların egemenliğindeydi. Bu kolonileştirme ve sömürücülüğün insanlar ile yerler üzerinde sadece güç tahakkümü olmadığını anlamak önemlidir. Dahası, kapitalizm zenginlik üreten bir süreçtir. Zenginlik üretmek için insandan ve doğal kaynaklardan üretim sürecindeki faktörler gibi yararlanır. Bu yüzden toplumun yerel, siyasi, ekonomik, sağlık, eğitime ait yapıları ve diğer her şey sömürgeciler tarafından yok edildi. Ayrıca, bizlere de bu yapıların eski, modası geçmiş ve modern zamanlar için işlevsel olmadığı söylenildi ve bu sebeple yerlerine konulan modernleri her bakımdan onlardan daha üstündü. [!] Özellikle vergi ve finansal yapı kapitalist sistemin temeliydi ve bunlar tamamen değiştirildi. Ayrıca, kapitalist sistemden ayrı olarak varlıklarını sürdürme ihtimalini ortadan kaldırmak amacıyla sağlık, eğitim ve diğer sosyal hizmetleri sağlayan yerli kurumlar tamamen yok edildi. İslam dünyasında Müslüman liderlerin karşı karşıya kaldığı ciddi ikilem bu şekilde ortaya çıktı: Bir taraftan, kapitalist sistemden ayrılabilir ve Müslüman olarak aç kalabiliriz, diğer taraftan, İslam'ı uyarlayabilir ve yöneticilerin İslami olmayan ve İslam karşıtı kurallarıyla birlikte yaşamayı öğrenebiliriz. Belki de bu, İslami tarzda yaşamının aşırı derecede zor olacağı ve bunu yapmak için ormanlara ve mağaralara çekilmek zorunda kalılabileceği hadisinin ifadesidir. Bu birçok yönden, hâlihazırda karşı karşıya olduğumuz tercihlerle benzerdir.

Geniş bir İslami kurumsal ağına ya tahrip edildiğini ya da şekil değiştirdiğini fark etmek önemlidir. Buna vakıf, medrese mescit, halife, şura ve İslam'ın temelini oluşturan şeriata dayalı adalet gibi anahtar yapılar dâhildir. Vakıflar, geniş yelpazede sağlanan sosyal hizmetlere ilaveten, herkes için ücretsiz sağlık ve eğitim hizmetini de desteklerdi. Medreseler, dini çerçevede tüm bilimlerin bütüncül bilgisini sağlardı. Mescit, İslami pratiğin özünde olan cemaat ve komşuluğu inşa eden yerel merkezdi. Yukarıda saydığımız kurumların hiçbiri hâlihazırda kendi işlevlerini gerçekleştiriyor, hatta bu işlevler İslam ekonomisinin özünü oluşturmasına rağmen.

Modern kurumların tersine, eski kurumsal yapılar İslami temelliydi. Bu sebeple bir düşünce, bu tahrip edilip değiştirilen eski kurumlara geri dönmek olacaktır. Bu iyi bir düşüncedir fakat biraz dikkat gerektirir. Kurumlar, değişen durumlara sürekli adapte olarak yaşayan yapılardır. Örneğin, geçtiğimiz otuz yıl içerisinde, bankalar için üç büyük uluslararası düzenleme (Basel 1, 2, ve 3) olmuştur. Bunlara ek olarak, kural ve düzenlemeler uluslararası işlerin değişen dinamiklerine karşılık sürekli farklılaşmıştır. Bizim tarihi kurumsal yapılarımız da kendi çevrelerine adapte oldu. Hayatta kalmış olsalardı, değişeceklerdi veyahut modern kurumlarla rekabet edebilmek için kendilerini geliştireceklerdi. Dolayısıyla aradığımız, asırlık bir adaptasyon ve gelişim sürecinden sonra bugün olacakları şekilleridir; çünkü yüzyıl önceki eski şekilleri bugünkü ihtiyaçlarımıza karşılık gelmeyecektir. Bununla birlikte bu düşünce, iyi bir başlangıç noktası sağlayabilir.

4. Özgürlük Mücadeleleri ve İslam Ekonomisi

Gerçekte Avrupalı güçler arasında meydana gelen iki dünya savaşı çok büyük zarar ve yıkıma sebep olmuştur. Bunlar, insanlık tarihinin en ölümcül çatışmaları arasındadır. Birinci ve İkinci Dünya Savaşında sırasıyla yaklaşık on sekiz ve altmış milyon -çoğunluğu genç erkek olan-insan ölmüştür. Alman kadınları, erkeklerin sayısının azlığından dolayı Kilise'nin, İncil'de yasaklanan çok eşliliğe izin vermesi için gösteriler düzenlemiştir. Avrupa'da görülen bu gayri ahlaki davranış, doğrudan İkinci dünya savaşı sebebiyle erkek sayısındaki yetersizlikten dolayıdır. Fakat konumuzla daha ilgili olan şey, Avrupa'nın zayıflamasının, tüm dünyadaki özgürlük mücadelelerinin başarılı olmasına imkân tanınmasıdır. Yirminci yüzyılın ortasına gelindiğinde, kolonileştirilmiş toprakların neredeyse hepsi sömürü düzenine karşı özgürdü.

Bu zamanda, ekonomik faaliyetlerin organizasyonu için iki büyük sistem bulunmaktaydı: Kapitalizm ve komünizm. Bu rakip sistemler, tamamıyla birbirlerinde farklı, ideolojik bir savaşa tutuşmakta ve her biri en iyi sistem olduğunu iddia etmekteydi. Sömürü düzeninden kurtuluş mücadelelerinde, özgürlükten sonra hangi ekonomik sistemin tercih edileceği sorusu tüm devrim liderleri tarafından düşünülmüştür. İslam topraklarında özgürlük mücadeleleri İslam adına gerçekleştirilmiştir. Bu, sömürü düzeninden daha üstün olan, kitlelerin özgürlük için canlarını [bile]vermesini teşvik eden İslami bir sistemin umuduydu. Bunları düşünen İslam dünyasının entelektüel liderleri, İslam ekonomi sisteminin hem kapitalizm hem

de komünizmden farklı bir sistem olacağı sonucuna varmıştır. İslam ekonomisi düşüncesi, herkes için adaletin, eşitliğin ve refahın sağlanacağı alternatif bir yöntem bulma sürecinde ortaya çıkmıştır. Mevdudi ve Bakr El-Sadr gibi önemli kişilerin İslam ekonomisi alanındaki ilk yazıları ve diğer daha az kapsamlı birçok çalışma, kapitalizmin ve komünizmin hatalarını söylemiş ve İslami bir sistemin genel taslağını tasvir etmiştir. İslam dünyasının her yerinde bağımsız ekonomik sistem umudu özgürlük mücadelelerinin parçası olmuştur.

Ancak bununla birlikte, İslami sistem hayali koloni sonrası dönemde gerçekleştirilemedi. Aslında, hayatın tüm alanlarındaki kurumsal yapı, sadece küçük değişiklik ve düzenlemelerle neredeyse aynı kalmıştır. Örneğin, Pakistan İslam Cumhuriyeti'nde İslam'a aykırı yasa olmayacağı güvence altına alınmasına rağmen, bu gerçekte vuku bulmayı sadece bir yazı olarak kalmıştır. Bu sorunun nedenini anlamak kıymetlidir. Kolonileri yönetmek için Avrupalı güçlerin yerli işbirlikçi sınıf oluşturması gerekliydi:

"Şu anda, biz ve yönettiğimiz milyonlar arasında tercüman olabilecek bir sınıf oluşturmak için elimizden gelenin en iyisini yapmalıyız; kan ve renkte Hintli, ancak üslup, görüş, ahlak ve zekâda İngiliz özelliklerinden oluşan bir insan sınıfı." Lord Macaulay's Minute on Education (Lord Macaulay'ın Eğitim Tutanağı).

Bu sınıflar, Latin Amerika'da 'İşbirlikçi', Afrika'da 'Beyaz Maskeli Siyahi', Asya'da 'Beyaz Maskeli Kahverenkiler' olarak adlandırılmıştır. 'Kokonat Sınıf' kelimesi de ayrıca gündelik dilde, dışarda kahverengi olup içeride beyaz olanları ifade etmek için kullanılmıştır. Bu sınıfa eğitim ve [belirli] ayrıcalıklar verilmiş ve bu sınıfın binlerce üyesi sömürücüler adına büyük imparatorlukları yönetmiştir. Sömürgeleştirme bittikten sonra, bu sınıf doğal biçimde boşluğu doldurmuş ve İslam topraklarında ve diğer yerlerde yönetici sınıfı olmuştur. Bu sınıf, sömürgeci efendilerini sevmek ve saygı duymak; kendi atalarına, mirasına ve toplumuna nefret etmek ve saygısız olmak üzere eğitilmiştir. Doğal olarak sömürü geleneğini ve kurumsal yapılarını sürdürmüşlerdir ve vatandaşları yatıştırmak için gereken asgari tavizleri tam da sömürü gelenekleri doğrultusunda yapmışlardır. Bu, bazı isimlerin ve görünüşlerin değiştiğini gösteriyordu fakat hakiki İslamileştirmeye yönelik hiçbir hareket bulunmamaktaydı.

Müslümanlar, Batılılaşmış sınıflardan siyasi kontrolü geri almak için mücadeleler yaparken, kapitalizm ve komünizme alternatif İslami sistem tasvir etme çabaları arka plana itilmiştir. Ancak bununla birlikte, sömürü güçleri, seküler ve Batılı ideallere ordunun ve bürokrasinin bağlılığını sağlamış, bu iki güç kaynağının tamamıyla Kokonat sınıfın ellerinde olmasıyla politik mücadeleler İslam dünyasının hiçbir yerinde başarılı olmamıştır. Pakistan'da Cemaat-i İslami başarısız olduğu gibi Mısır'da Müslüman Kardeşler de mağlup edilmiş ve tüm İslam dünyasındaki benzer cemaatler başarısız olmuştur.

5. İkinci Kuşak İslam İktisatçıları

Bu başarısızlığın idrak edilmesi, modern İslam ekonomisinin doğuşunun -genellikle 1975'te Mekke'de yapılan İlk Uluslararası İslam Ekonomisi kongresi olarak tarihlendirilir- temel unsuruydu. İkinci kuşak düşünürler, radikal değişiklikler için gereken devrimin gerçekleşmeyeceğini fark eden pragmatistlerdi. Hiçbir şey yapmadan memnuniyetsizce -belki de arzu edilmeyen devrimi- beklemek yerine, mevcut sistem içerisinde çalışmayı teklif ettiler. Kapitalizme alternatif bir sistem bulmak yerine amaç, onu yavaş yavaş değiştirmek ve İslam'a uygun hale getirmek oldu. Bu amaca ulaşmak için kapitalist sistem içerisinde çalışmak gerekli hale geldi. Birçok ikinci kuşak İslam iktisatçısı, kapitalist sistem içerisinde batı eğitimi ve diplomaları aldı. Eğitim sürecinde, ekonomi teorisinin doğası hakkında Batının epistemolojik iddialarını benimsediler. İkinci kuşak tarafından üç büyük hata yapıldı:

1. Kapitalizmin ruhunu anlama hatası
2. Kurumları, bu ruhun şekillendirdiğini fark etme hatası
3. Ekonomi teorisindeki varsayımların, fizik bilimindeki varsayımlar gibi aynı geçerliliğe sahip olduğunu zannetme hatası

Batılı ekonomi teorisi, hala sahaya hâkim olan ikinci kuşağın düşüncesini derinden etkilemiştir ve İslam ekonomisi, finansı ve bankacılık alanındaki güncel söylemde kendini göstermektedir. Bu yüzden, modern Batılı ekonomi düşüncesini analiz etmek için bunu anlamak zaruridir. Açıkçası, bu [anlama ve

analiz etme] girişimi birkaç katmanlı olabilir ancak hali hazırda [çalışmanın] amaçları[nı] [ortaya koyabilmek] için gerekli asgari esaslara azaltmalıyız. Anlaşılması gereken temel mesele batı düşüncesinde “Büyük Dönüşüm” ün olduğudur. İncil açısından “*para tüm kötülüklerin kaynağıdır*” ‘dan başlayan sürecin sonunda batı düşünürleri “*parasızlık tüm kötülüklerin kaynağıdır*” düşüncesine inanmaya başladılar (Bernard Shaw). Zenginlik, biriktirme ve istifleme hırsının ahlâki kusurlar olduğu düşünülürdü. Ancak bununla birlikte, büyük dönüşüm- Tanwey 1926’da ayrıntılı olarak anlatılan- ahlâki kusurları ahlaki erdemlere çevirmiştir. Ayrıca Büyük Dönüşüm ’ün bir özeti için Zaman (2010)’a bakabilirsiniz.

5.1 Kapitalizmin Ruhunu

Max Weber (1930) Batılı kapitalist toplumların ruhunu, isabetli bir şekilde zenginlik için zenginliğin peşinde koşma olarak betimlemektedir: Para kazanma ve kazanmayı hayatının nihai amacı haline getirme [hırsı] insanı ele geçirmektedir.” Weber, bunun mantıksız olduğunu, paranın diğer şeyler için bir araç olmasını ve başlı başına bir amaç olmadığını yazar. Her şeye karşın, kapitalizmi yönlendiren bu ruhtur.

Zenginlik peşinde koşmayı ve para biriktirmeyi meşrulaştırdıktan sonra bu arzuları tatmin edecek kurumların ortaya çıkması mümkündür. Bunlar, bankacılığın da içinde bulunduğu modern finansal kurumlardır. Bu eğilimleri teşvik etmenin sıkıntıları, sonrasında unutulmuş olsalar da kapitalizmin ilk dönemlerinde görülmüştür. Örneğin Keynes 1931’de,

“...Servet biriktirmeyi insanın en iğrenç özelliği –akıl hastalığı” olarak ifade etmiştir. Fakat en az yüz yıl boyunca, kendimize ve çevremizdeki insanlara iyi, kötü ve kötü [de] iyiymiş [gibi] davranmalıyız [çünkü burada], kötü faydalı ve iyi [faydalı] değildir. Para hırsı, faizcilik ve ihtiyat bir süre daha tanrımız olması gerekir. [Çünkü] sadece onlar bizi ekonomik ihtiyaçlar tüneline çıkarıp gün ışığına ulaştırabilir.”

Zenginlik sevgisinin iğrenç bir hastalık olduğu açıkça görülmektedir ancak bu aynı zamanda teşvik edilmektedir; çünkü o yeryüzünde cenneti oluşturacak zenginliğin birikmesine yol açacaktır. Ahiret ve Tanrı inancının terk edilmesi, insanı yeryüzünde cenneti aramaya yönlendirdi ve sermaye birikiminin bu amaca ulaştıracak [yegâne] yol olduğu varsayıldı. Bu yüzden, ahlâki endişelere rağmen bu eğilimler teşvik edildi ve yaygınlaştırıldı.

5.2 Kurumların Ruhunu

Bir toplumun kurumları, –tıpkı beden ve ruh ilişkisinde olduğu gibi –o toplumun amaçlarını ve ruhunu yansıtmaktadır. Batı kurumlarının İslamileştirilmesi hakkındaki güncel düşüncelerdeki önemli bir zayıflık, bu ilişkiyi fark etme ve anlamadaki zafiyette bulunmaktadır. Bankalar sermaye birikimi ruhunun somut örneğidir. İnsanları, sermaye tasarruf etmeye, biriktirmeye ve arttırmaya teşvik eder. Cömertlikten ve hediyeleşmekten caydırır. Bunlar İslam toplumunda asla bulunmamaktadır. Tersine, aşırı zenginliğin bulunduğu yer, finansal kurumların merkezi olan Vakıflardır. Temel soru, aşırı zenginlik ile ne yapılması gerektiğidir. Kapitalist toplumlarda buna cevap, birikim yapılması ve artırılması olur ve bankalar buna aracılık sağlar. İslam toplumlarında ise, Allah yolunda harcanması olur ve Vakıflar buna aracılık yapar. Tıpkı İslam’da banka olmadığı gibi, kapitalizmde de Vakıf yoktur.

5.3 Bir Bilim Olarak Batı Ekonomisi

Batılı ekonominin son derece önemli bir yönü, aynı objektiflik ve olgusallıkla bir bilim olduğunu iddia etmesidir. Bu iddia yanlıştır fakat bu belirgin değildir. Bilimsel açıdan batının kabiliyetlerinin, teknolojik harikalar adı altında güçlü kanıtları ile büyük hatalar yapabileceğine inanmak zordur. Bu meseleyi ayrıntılı olarak iki makale ile açıkladım; bunlardan biri Zaman (2009, “Batı Sosyal Bilimlerinin Kökenleri (Origins of Western Social Science)”) ve ikincisi Zaman (2013, “Mantıksal Pozitivizm ve İslam Ekonomisi (Logical Positivism and Islamic Economics)”). Temel argümanlar burada kısaca sunulmaktadır. Hristiyanlığın Batı’da reddedilmesi, alternatif bilgi kaynakları aranmasına yol açtı. Bilim, tek geçerli bilgi kaynağı olarak, yeni din kabul edildi ve bilimin bütün insanların problemlerine çözüm sunacağına yaygın biçimde inanıldı (ve inanılıyor). “Sosyal Bilim” terimi, bilimin yöntemlerini insan ve toplum çalışmalarına uygulama gayretinin bir parçası olarak ortaya çıktı. Bu gayret tam bir başarısızlıktı, ancak bu batıda idrak edilmedi. Bu gayretin başarısızlığı, toplumun, ahlakın çökmesinde,

sürekli savaşlarda, tekrarlanan ekonomik krizlerde ve insanlığın artan eşitsizlik ve sefaletinde açığa çıkmıştır. Eğer sosyal bilim insanlığın problemlerine cevap verebilseydi, batıda birçok yıkılmış aile, boşanma, intihar, suç ve diğer mutsuzluk belirtilerini görmezdik. Eğer ekonominin kanunları fizik kanunlarının kesinliğiyle bir olsaydı, tamamen beklenmeyen bir küresel finansal krizle karşılaşır mıydık?

Sosyal bilimin başarısızlığının nedeni basittir. Bilimin yöntemleri insanlara uygulanamaz, çünkü biz iyilik ve kötülük arasında kendi yolunuzu seçmekte özgürüz. Geçmiş, geleceğimizi tahmin edemez. Mevcut sorunlarımızı etkili bir şekilde incelemek için kullanılabilir, zaman ve mekânda değişmeyen hiçbir kanun yoktur. Daha detaylı ve ayrıntılı bir açıklama için, bakınız: Zaman (2015a, "Bilimi Tanrılaştırma ve Yıkıcı Sonuçları (Deification of Science and Its Disastrous Consequences)").

6. İkinci Neslin Üç Hatasının Etkisi

Batılı ekonomi teorisinin iddiası tıpkı fiziğe benzemesidir. Batılı ekonomi; somut, objektif, gerçeğe dayalı, evrensel olarak uygulanabilir ve içerisinde herhangi bir normatif unsur barındırmaz. Batılı ekonomi müfredatından geçen İslam ekonomistleri, bu iddiaları doğal olarak kabul ettiler ve onlara inanmaya başladılar. Batılı ekonomi teorisi esas olarak serveti nasıl artıracığı ile ilgilenir ve onlar bunun tartışmalı bir sosyal hedef olduğu gerçeğini fark edememişlerdir. Zenginliği artırma, yoksulları beslemek için gerekli olan, toplum için nesnel bir gereklilik olarak sunuldu ve İslam iktisatçıları onu İslam düşüncesine uygun olarak görmeye başladı.

İlk kuşak İslam iktisatçıları Batılı iktisatçıların sunduğu birçok fikri kendinden emin bir şekilde reddetti. Örneğin, kıtlık, ekonomi teorisinin temel ilkelerinden biri olarak bilinir. Bu bilim dalı, kıtlık var olduğu için bulunmaktadır, herkes istediği her şeye sahip olabilseydi ekonomiye ihtiyaç duyulmazdı. Birinci nesil iktisatçılar bu fikri reddetti. Allah'ın sınırsız lütfundan bahseden, Kuran'da 60'dan fazla ayet vardır; örneğin, *"Şüphesiz Allah'ın insanlar üzerinde büyük lütufları vardır ama insanların çoğu şükretmezler."* Bu, kıtlık fikri ile uyumlu görünmüyor. Benzer bir şekilde, insanların yaptığı ya da yapması önerilen bu dünyadaki tüketimlerini en üst düzeye çıkarmaları fikri, dünyadaki tüketim üzerine İslam'ın ilkeleriyle ve İslam'ın ahiret inancıyla uyumlu görünmemektedir. Meselenin, diğer pek çok tartışmalı boyutu bulunmaktadır. Zaman'ın bu konudaki yazıları için: Zaman (2015b, "Islam Versus Economics"), Zaman(2014, "Re-Defining Islamic Economics").

6.1 İslam ve Ekonomiye Bağdaştırmak

İkinci nesil İslam iktisatçılarının çoğu, Batılı ekonomi teorisini, inkar edilemez, matematiksel olarak ispatlanmış yasalarla birlikte, nesnel bir bilim olarak kabul etti. Bu bakış açısı sebebiyle, ekonomi teorisiyle çelişen İslami duruşlarından taviz vermeye ve duruşlarında değişiklik yapmaya mecbur kaldılar. Açıkçası, İslam ve ekonomiye uyumlu hale getirme girişimlerinde azımsanmayacak bir tutku ve şevk vardı. Bunun nedeni, onların [İslam iktisatçılarının] bu süreçte İslam'ı savunmakta olduklarını hissetmeleridir. Eğer birinin, Kur'an'ın yerleşik bilimsel gerçeklerle doğrudan çelişkili olması için, Kur'an'ın, *"dünya evrenin merkezindedir ve güneş onun etrafında döner"* dediğini iddia ettiğini düşünün. Samimi Müslümanlar bunun böyle olmadığını ve Kuran'ın bilimle uyumlu olduğunu göstermeye, İslam'ın tarihe karıştığı ya da yanlış olduğu suçlamasından korumak için çabalandı. Dolayısıyla, ikinci nesil İslam iktisadı, dinin hatalı olduğu ya da akılla çeliştiği suçlamalarına karşı dini savunan, "savunucu" (apologetics) bir biçim haline geldi. Bunu göstermek için birkaç örnek vereceğiz.

Birinci nesil iktisatçılar kıtlığı inkâr ederken, ikinci nesil, kıtlığı, yaşam için gerekli olan temel unsurlardan yoksun milyarlarca aç ve beslenme yetersizliği çeken insanı örnek göstererek apaçık bir vaka olarak görüyordu. Böylece, Allah'ın "sınırsız cömert"liğinden bahseden ayetler yeniden yorumlandı ve İslami öğretilerde kıtlığın varlığını kanıtlamak için başka ayetlere başvuruldu. Ekonomiye, fizik bilimiyle aynı derecede yerleşik/köklü modern bir bilim olarak düşünmek için olası tek yol kıtlığı objektif bir gerçeklik olarak kabul etmektir. Diğer yaklaşımlar ancak ekonomi teorisinin yanlış olma ihtimalini düşünmeye hazır olduğumuz takdirde mümkündür. Zaman (2012, "The Normative Foundations of Scarcity"), objektif kıtlık kavramının görünüşte, aslında sözü edilmeden kabul edilmiş ve modern ekonomi teorisinin yapısında gizlenmiş üç farklı normatif ilkedeki nasıl kaynaklandığını göstermektedir. Bunun çözümü, Allah'ın açgözlülüğümüz için değil, ihtiyaçlarımız için bolca ve cömertçe yarattığının

¹ Bakara Suresi, 243. Ayet

farkına varmakta yatar. İktisatçılar istekler ve ihtiyaçlar arasında ayrımı gözetmekte yanılır ve başıboş isteklerin karşılanmasını kendilerine görev bilirler, bu yüzden de mevcut olmayan bir kıtlıktan söz ederler. İslam bu başıboş isteklerin karşılanması konusunda caydırıcıdır. İslam tarafından yasaklanan fakat iktisatçılar tarafından doğal kabul edilen nefsinin ilahlaştırılması, ihtiyaçlar düzeyinde var olmayan bir kıtlığa yol açmıştır.

Benzer şekilde, fayda maksimizasyonunun temel açıklayıcı ilkesi de ikinci nesil İslam iktisatçıları tarafından olduğu gibi kabul edildi. Bazı ayet ve hadisler insanın açgözlülüğünü, servet ve dünya malına düşkünlüğünü izah etmektedir. Bunlar, İslami öğretilerin ve modern ekonominin insanın davranışları ile bağdaştığını göstermek için kullanıldı. Açıkçası, insan davranışlarına yönelik İslami bakış, Homo Economicus' tan (Rasyonel İnsan) çok daha kapsamlıdır. İnsanlar, nefis-i emmareden nefsi levvameye ve nefsi mutmaine kadar farklı nefis mertebelerinde farklı davranmaktadır. Allah-u Teâla, *“Sevdiğiniz şeylerden infak edinceye kadar asla iyiliğe eremezsiniz”*² diye buyurmaktadır. Burada önerilen davranış fayda maksimizasyonunun tam tersidir, en değer verdiğimiz eşyalarımızdan vazgeçerek faydamızı en aza indirmektir. Ancak ikinci nesil iktisatçılar, tüm uyumsuzlukları görmezden geldi ve iktisadi teorilerin bilimsel durumu hakkındaki yanlış inançlarının uygunluğunu vurguladılar. Böylece, modern İslam ekonomisini tanımlayan popüler formül, İslam ekonomisi= Kapitalizm + Zekat – Faiz olmuştur. Kapitalizm ve İslam ekonomisi arasındaki tek farkın faiz yasağı olduğu varsayılmıştır. İslam ekonomisi, faizsiz bir ekonominin nasıl işleyeceğini inceleyen kapitalist ekonominin sadece bir dalıdır. Bu, ilk nesil için açık olan fakat ikinci neslin kaybettiği kapitalizm ve İslam arasındaki belirgin çelişkileri tamamen yok sayan çok büyük bir yanlış anlaşılmalıdır.

6.2 Batılı Kurumların İslamlaştırılması

Kavramsal düzeyde gerçekleşen uyumlu hale getirme sorununun aynısı, kurumsal düzeyde de vuku buldu. Kapitalistler, kendi sistemlerinin sosyal, ekonomik ve politik olarak mümkün olanın en iyisi olduğunu iddia ettiler. Bu doğrultuda, ikinci nesil İslam iktisatçıları, demokrasi, kapitalizm ve özgürlüğü İslami öğretilerde temellendirdiler. Bilhassa, bankacılık ve finans kapitalist ekonominin merkezinde yer aldığından dolayı, bu kurumların İslami benzerlerini bulmak gerekli hale geldi. Kapitalizmi, İslam'a oldukça benzer olarak değerlendiren bu çaba, ikinci nesli, gerçek İslami öğretilere körleştirdi. Bunu göstermek için birkaç örnek verelim. İlk olarak, piyasalar ve toplum arasındaki çatışmayı anlamak önemlidir. Deneyimler şunu göstermektedir, insanlar, piyasa ve toplum kökten farklı içselleştirilmiş normlara sahiptir. Sosyal normlara başvurduğumuzda, birçoğu, memnuniyetle kan bağısında bulunmaya gönüllü olur, ancak aynı bağışı ücret karşılığı vermeyi reddeder. Annenize, mükemmel bir annelik görevi yaptığını ve şimdi zengin duruma geldiğinizi, annenizin size sağladığı hizmetlerden dolayı ona nakit ödeme yapmak istediğinizi söylemeyi düşünün! Bu örnekler, sosyal ve piyasa norm kategorileri arasındaki güçlü çatışmayı göstermektedir.

6.2.1 Sosyal ve Piyasa Sözleşmelerinin Farklılaşması

İslam, ödünç para ve yatırımlar arasında güçlü bir ayrım yapar. Ödünç para tamamen başkalarına yardım etmek için verilmektedir; bu sosyal bir işlemdir, piyasa işlemi değildir. Ödünç para ilgili söylenen işimizi kolaylaştırması, zaman sağlaması, borçları silmesi ve borçlulara imkânlar sağlaması gibi şeyler onun sosyal boyutunu göstermektedir. Açıkça görüleceği gibi, ödünç para alan kimse, ihtiyacı olduğu için bunu yapar ve dolayısıyla borçlunun durumunun, verdiğinden daha fazlasına sahip olan alacaklıdan daha zayıf olmasıdır. Mikrokredinin İslami biçimi, karşılık beklemeden Allah rızası için sadaka olarak verilen Karz-ı Hasen'dir. Borç hiçbir şekilde finansal bir enstrüman değildir ve ayrıca normal şartlar altında ticarileştirilebilir de değildir. Bununla birlikte, Batılı finansın merkezinde borcun ticarileştirilmesi ve bir piyasa aracı olarak kullanılması söz konusudur. Hudgson (2015), İngiliz Ekonomist Henry Dunning'in vurdumduymazlığını aktarır: *“İnsanlığın kaderini böylesine derinden etkileyen bir buluşu kim yaptı diye sorarsak, dikkatlice değerlendirdikten sonra, borcun satılabilir bir mal olduğunu keşfeden adam [olarak] güvenle cevaplayabiliriz.”*

İşlemlerin arkasındaki ruhu dikkate almamak, müşareke mikro-finance'deki gibi problemler yaratır. Eğer biri, yoksullara sosyal yardım amacıyla ödünç para sağlıyorsa –aksini ifade eden fetvalara veya Şer'i

² Al-i İmran Suresi 92. ayet

uygunluk metinlerine bakılmaksızın- o kişi bu işlemde kar elde etmeyi düşünmemelidir. İslam'ın ruhu, yoksullara sadece Allah'ın lütfunu bekleyerek yardım etmektir. Müşareke, ticari amaçlı bir yatırım işlemidir. Dolayısıyla piyasa işlemidir ve sosyal bir işlem değildir. İslam dünyasında bu iki tip işlemin ayrı tutulması şarttır.

6.2.2 Bankalar

Bankalar, İslam tarihinde daha önce hiç görülmemiş türden kurumlardır. Problem yine, iki meşru işlemin karıştırılması ile ortaya çıkmaktadır. Emanet kavramı ya da mal varlığını güvende tutmanın kökeni bizzat Peygamberimize (sav) kadar gider ve iyi yapılmıştır. Dar anlamda bankacılık, ya da mevduatın %100'ünü rezervinde tutan, sadece denetleme, transfer ve koruma gibi finansal hizmetleri sunan bir banka, İslami geleneğe tamamen uygun olurdu. Ancak gerçekte yatırımcı olmayan insanlardan küçük bir kar teklif ederek ve ayrıca bunu garantileyerek paralarını alma, daha sonra da bu parayı başkalarına kredi olarak verme fikri İslam geleneğinde bulunmamaktadır. Bu yaklaşımda herkesin malumu olduğu üzere birçok sorun vardır, bunlardan birisi bankaların kısa vadeli borçlanması ve uzun vadeli borç vermesi sonucu oluşan vade uyumsuzluğudur. Bu, kapitalist sistemin bir parçası olarak sayılan düzenli ve tekrar eden finansal krizlere neden olur. Bu problemler, mevduat bankacılığı ve yatırım bankacılığı gibi iki faaliyetin birbirinden ayrılmasıyla engellenebilir. Bu, her iki faaliyet de Peygamberimiz Muhammed (Sav)'ın hayatında belgelenmiş olduğundan, İslam ile tamamen uyumludur. İlginç biçimde, Büyük Buhrandan ve son dönemlerdeki finansal krizlerden sonra, İslami prensipler hakkında bilgisi olmayan birçok seküler iktisatçı istikrarlı bir finansal sistem oluşturmak için tam olarak bu öneriyi gündeme getirdi. Mevduatları koruma ve yatırım bankacılığı olarak iki faaliyetin birbirinden ayrılması gerektiğini öne sürdüler. Zaman (2015c, "Building Genuine Islamic Financial Institutions"), [çalışmasında] modern bankacılık ruhunun İslami değerlerle nasıl çatıştığını ve hakiki İslami finansal kurumlar oluşturmak için kurumların kökten yeniden yapılandırılmasının son derece gerekli olduğunu işaret etmiştir.

6.2.3 Sukuk

Sukuk, ikinci neslin finansal meselelerdeki fikirlerini yansıtan iyi bir örnek sunar. Tahvil, kapitalist sistem içerisinde merkezi öneme sahip, Batılı bilindik bir finansal araçtır. Alıcı sabit bir fiyat öder, örneğin bir tahvil için 1000\$. Gerçekte ise bu alıcının ihraççıya borç vermesidir. İhraççı, belirli bir tarihe kadar bu borca düzenli bir faiz öder, vade tarihi geldiğinde ise anapara geri ödenmek zorundadır. Âlimler arasında, tahvilin saf faize dayalı bir araç olduğu ve haram olduğu konusunda ittifak vardır. Birinci nesil mütefekkirler, bu yasaklamanın bir nedeni olduğunu düşünürdü. Eğer tahvil haram ise, o zaman zararlıdır ve tahvilsiz çalışan bir ekonomik sistem inşa etmeliyiz. Tahvillerin kapitalist sistemde nasıl kullanıldığını yakından incelememiz ve İslam hukukunda bu işlevleri yerine getirmenin alternatif yollarını bulmamız gerekir. Başka bir deyişle, kapitalist sistemi İslam hukukuna uygun hale getirmek için dönüştürmeliyiz.

Bununla birlikte, ikinci neslin düşüncesi farklıydı. Tahvil, kapitalist finansmanın vazgeçilmez bir unsuru olduğu için onun iyi bir şey olduğu tartışmasız kabul edildi. Bu nedenle o enstrümanı İslam hukukuna kopyalamak gerekli oldu. Doğrudan kopyalamak imkansızdı, çünkü bu açıkça faizdi. Dolayısıyla, tam olarak tahvil işlevi gören bir şey oluşturmak için karışık, dolaylı yöntemler bulundu fakat bunlar İslam hukukunun biçimsel gerekliliklerini yerine getirmeliydi. Tahvilin gerekip gerekmediğine dair sorular sorulmadı, çünkü kapitalist finansal sistemin en uygun ve verimli olduğu başlangıçta kabul edildi. İkinci nesil, İslam hukukunun içine kapitalist kurumsal yapıları yerleştirmek için boşluklar arıyordu.

6.2.4 Sigorta

Sigorta hakkında da benzer bir hikâye anlatılabilir. İslam âlimleri Batılı sigorta yöntemlerinin meysir (kumar) ve garar içerdiği ve İslam hukuku tarafından yasaklandığı konusunda neredeyse hemfikirdir. Bunun, İslami bir alternatifi, dayanışmayı temel alan kökten farklı bir yöntemle oluşturulabilir. Kökten farklılıkların kurumların ruhunda var olduğuna dikkat edilmelidir. Batılı finansal sigorta anlaşması hasmane bir anlaşmadır. İki taraf birbirinin zıttına olacak şekilde iddiaya girer. Birinin kazancı, diğerinin kaybı olur ve bunun tersi de geçerlidir. Sigorta kapsamında bir olay meydana gelirse, sigortacı hasar

tahminlerini en aza indirmeye çalışırken, sigortalı taraf kayıplarını olabildiğince yüksek göstermeye çalışır.

Buna karşılık, tekaful karşılıklı yarar sağlayan bir işbirliği sözleşmesidir. İnsanlar bir araya gelir ve ihtiyaç duyulduğunda birbirlerine yardım etmeyi kabul eder. Burada ihtiyacı olan kişi, başkalarına yük olmamak için kayıplarını en aza indirmeye çalışacaktır. Yardım etmek isteyenler, gizli kayıpları ortaya çıkarmaya ve talep edilen miktardan daha fazla yardım etmeye çalışacaktır. Tabii ki bu bir idealleştirmedir, ancak idealler gerçeklik üzerinde önemli etkiler yaratır. Dayanışmayı temel alan sigorta şirketlerini uygulamak için çok sayıda yol bulunmakta, bunların bazıları aslında pek çok alanda uygulanmaktadır. Örneğin, geniş ailelerde, topluluklarda ve aile işletmelerinde, insanların ihtiyaç zamanında birbiriyle ilgilenileceği anlaşılmaktadır. Bu nedenle gerçek dünyada dayanışma modeli olan tekafulü kullanmak mümkündür; gerekli olursa, toplumsal bağların güçlendirilmesidir. Ümmetin içinde sevgi ve kardeşlikle sosyal bağlar kurmak İslami öğretinin temel amaçlarından biridir. Bununla birlikte, mevcut tekaful modellerinin çoğu, İslam hukukunun ruhuna hiç dikkat etmeden, sadece biçimsel gerekliliklerini yerine getirmektedir. [Bu modeller], fiiliyatta, İslam hukukuna aykırı düşmekten kaçınmak için belirli karmaşık düzenlemeler yaparak hasmane Batılı sigorta biçimlerini tekrarlar. Bir kez daha, bu, ikinci neslin, Batılı kurumların yerine açık ve yalın İslami kanunlara uygun olan özgün alternatifler aramaktansa, var olan Batılı kurumları, fıkıh kitapları vasıtasıyla uyumlaştırmanın yollarını bulmak için araştırma yaptıklarını göstermektedir.

7. Üçüncü Dalga

Ekonominin yasalarının fiziğin yasalarına benzediği ve Batılı ekonomi kurumlarının mümkün olanın en iyisi olduğu fikirleri 2007-2008 Küresel Finansal Kriziyle büyük bir darbe almıştır. Fizik kanunları Ay'a roket göndermek ve tutulmaları ve diğer gökbilimsel fenomenleri doğru bir şekilde tahmin etmek için elverişli hassaslığa sahiptir. İktisatçılar, geçtiğimiz yüzyılın en büyük ekonomik krizini bile tahmin edemediler. Daha da kötüsü, kriz ihtimalinden endişe duyan gerçekçi insanlar ağır bassada, önde gelen makroekonomi teorisyenleri kendilerine güvenle herhangi bir krizin gerçekleşmeyeceğini öngörüyorlardı. Örneğin, 2005 yılında, Nobel ödüllü iktisatçı Robert Lucas Amerikan Ekonomik Birliği'ndeki kendi başkanlık dönemine işaret ederek, iktisatçıların en önemli sorunlardan olan durgunluğu önlemeyi başardıklarını ifade etti. Kriz sonrası bir başka Nobel ödüllü iktisatçı Paul Krugman, mesleğin bir bütün olarak, matematiğe aşırı ve sağduyuya az başvurulması nedeniyle yanlış yola gittiğini ileri sürdü. İngiltere Kraliçesi Londra Ekonomi Okulundaki iktisatçılara kimsenin krizi neden tahmin edemediğini sordu. ABD Kongresi, kriz öngörülemediğinden ekonominin başarısızlığını soruşturmak için bir komite kurdu. Böylece, kapitalist kurumsal yapıların tekrar tekrar ve ciddi sorunlara eğilimi olduğuna ve milyonlarca kişiye büyük zarar verdiğine dair güçlü bulgular olmasının yanında geleneksel ekonomi teorisinin başarısızlıkları da yaygın bir şekilde kabul edildi.

7.1 Alternatif Bir Ekonomi Teorisi

Ekonomi teorisinin temelde kusurlu olduğu fikriyle başlarsak, İslam'ın ekonomik sistem için esasen farklı bir temel sunduğunu görmek kolay olacaktır. Modern ekonomi bilimi, gerçekliğin objektif bir tanımı olarak iddia edilse de aslında normatif ve kuralcı bir teoridir. İktisat, herkesin başkaları hakkında herhangi bir endişe duymadan yaşam boyu tüketimini maksimize etmek için bencilce davrandıklarını varsayar. Dahası, bu bir bütün olarak toplum için en uygun sonuçları beraberinde getiren rasyonel bir davranış olarak değerlendirilir. Örneğin Nobel ödüllü iktisatçı Milton Friedman, işletmelerin sosyal sorumluluk taşıdıkları fikrini şiddetle reddeder ve tek sorumluluğunun sosyal maliyetlerden bağımsız olarak kârları en üst düzeye çıkarmak olduğunu söyler.

Kanıtlar, iktisatçıların insan davranışı tanımlamalarının ampirik olarak doğru olmadığı birçok farklı çalışma alanından toplanmaktadır. İnsanoğlu doğuştan, dayanışmacı ve cömert olmaya eğilimlidir hatta bu yabancı birini kurtarmak için kendi hayatını feda edecek derecede [olabilir]. Rekabet ve açgözlülüğü doğal ve rasyonel olarak tanımlamak, aslında bu davranışları yaratmaktadır ve bu yüzden iktisatçılar diğer disiplinlerdeki sınıf arkadaşlarından daha bencil olmayı öğrenirler. Küresel finansal krize; vasıfsız kişilere konut (mortgage) kredisi veren, müşterilerinin tasarruflarını hayat boyu silip süpüren bir süreçten kar elde eden finans sektörünün açgözlü davranışı neden olmuştur. Bu davranış, karı diğer tüm hususların üzerinde tutan standart MBA öğretileri tarafından sağlanmış ve oluşturulmuştur.

İslami İktisat, ideal bir sosyal organizasyon şekli olarak en iyinin hayatta kalacağı bir ormanı değil, bunun yerine ideal bir dünya için, davranışsal temel olarak cömertlik ve dayanışmayı önermektedir. Kur'an, cömertçe başkaları için harcamaya yönelik teşviklerle doludur. Tıpkı ekonomi teorisinin bencillik ve rekabete dayanan reçetelerinin yarattığı davranışlar gibi, cömertlik ve işbirliği idealleri de kendi davranışlarını yaratır. İslam medeniyetinin bin yıldan fazla süren hâkimiyeti boyunca, nüfusun temel ihtiyaçları toplumsal bir sorumluluk olarak kabul edilmiştir. Eğitim ve sağlık, sadece ödeme gücü olanın ulaşabildiği piyasada satılan mallardan değildi. Dahası toplum, tüm üyeleri için bu ihtiyaçları karşılamak üzere düzenlenmişti. Herkes, modern ekonominin tamamen eşitsizlikçi, milyarca kişinin yoksulluğunun azınlığın lüksüyle birlikte yer aldığı rekabetçi ormanının sonuçlarını görebilir. En zengin elli ailenin, gezegenin zenginliğinin yarısından fazlasına sahip olduğu Kapitalizmle arasında birçok köklü farklılık olan İslam, servetin belirli ellerde dolaşmasını yasaklamıştır. İslam ekonomisinin özü toplumsal sorumluluk idealidir, bir toplum olarak sadece piyasada ihtiyaçlarını karşılamak için yeterli parayı kazananlardan değil, toplumu oluşturan tüm üyelerin ihtiyaçlarından ortaklaşa sorumludur. Daha pek çok farklılık bulunmaktadır, bunlardan bazıları makalemden ayrıntılı olarak açıklanmıştır: Zaman(2015b, "Islam Versus Economics").

7.2 Alternatif Kurumsal Yapı

Nasıl ki İslami teori kapitalist ekonomi teorisinden kökünden farklı, [o halde] İslami Ekonominin tercih edilen kurumsal yapısı da, kapitalist bir ekonomin kurumsal yapısından kökünden farklı olacaktır. Avrupa'daki büyük dönüşüm sürecinde, paranın nötr olup, paradan para kazanmanın haksız olduğunu savunanlar ile karşı görüştekiler arasında bir mücadele yer aldı. Şu an Avrupa'da baskın olan ikinci görüş bu mücadeleden galip çıktı. Batılı finansal sistemin kökeni, paranın üretken kabul edildiği ve bu yüzden paraya getiri hakkı tanınan faiz anlayışıdır. Bankalar ve diğer finansal kurumlar reel faaliyetlerden uzak durur ve kar sağlamak için sadece finansal faaliyetlerde bulunur. Bunun zıttı olarak İslami kurumlar, reel gelir elde etmek için gerçek hizmet sağlamak zorundadır. Makalemden (2015c, "Building Genuine Islamic Financial Institutions"), İslami bir ekonominin finansal yapısının taslağını sundum. Burada, çok kısa bir açıklama yapmaktayım.

İlk olarak, daha önce de belirtildiği gibi, yatırım yapan kurumlar ile mevduat saklayan kurumları katı bir şekilde ayırmalıyız. Mevduat bankaları, kimseye herhangi bir kredi vermemeli,% 100 rezerve sahip olmalı ve para transferi yapma, hesapları kontrol etme gibi ve para ile bağlantılı diğer standart finansal hizmetleri sunmalıdır. Onların bilançosunda faiz ödemesi olmamalıdır. Çalışmanın kapsamının sınırlılığından [derinlemesine] tartışmıyoruz fakat İslami bir para sistemini sıfır enflasyon ile sürdürmek mümkün olmalıdır. Ancak, bu uygulanabilir değilse bile, mevduatların enflasyona karşı korunacak bir biçimde tutulmasını sağlayabiliriz.

Yatırım bankaları kar sağlamalı, ancak aynı zamanda zarar riskine de katlanmalı. Bu durum *Al Kharaj bil Dhaman* (tazmin sorumluluğu) ilkesine uygundur, bir örneğini görmek için: Ahmad et. al. (2010). Bu, paranın, sadece faaliyet risklerine katılması durumunda kazanç elde etme hakkına sahip olduğu anlamına gelir.

Diğer finansal kuruluşlar, hizmet sağlamaya yönelik olacaktır. Bunun bir örneği, hacca gitmeyi planlayan insanlardan para toplayan ve hacca ilgili hizmetler sunan Tabang Hajji kurumudur. Benzer şekilde, bir ev satın almak için para toplamayı ve tasarruf etmeyi kolaylaştıran inşaat ve araba almayı kolaylaştıran ulaşım birlikleri gibi yapılar olabilir. Bu birlikler sadece para toplamakla kalmayacak, [aynı zamanda] kendi alanları ile ilgili hizmetleri de sağlayacaktır.

Yukarıdakiler, tüketime hitap ettiği için, kapitalist ekonominin temel kurumlarının paralelleri olmasına karşın, İslami ekonominin kilit kurumları vakıflardır. Osmanlı İmparatorluğu'nda toprakların üçte biri vakıf kurumlarına tahsis edilmiştir. Servetin Allah yolunda harcanması üstüne olan İslami öğütler [o dönemde] başkaları için harcama eğilimi oluştururdu. İnsanların cömert olduğu ve başkaları için harcama yaptığı bir toplumda, birinin çok fazla gelir veya tasarrufa ihtiyacı yoktur. Böylelikle kapitalist tüketici odaklı kurumlar daha az para çeker. Aynı zamanda, para ihtiyaç sahiplerine verimli bir şekilde dağıtılır. Geçmişteki İslam toplumlarında paradan yoksun oldukları için ihtiyaç sahibi olan aç, okuma yazma bilmeyen ve hasta insanlar yoktu. Bizim mücadelemiz bugün bu toplumları çoğaltmaktır.

Zaman kısıtından, somut ve İslami bir sistemi nasıl oluşturacağımızın ve uygulayacağımızın detayları ihmal edilmiştir. Bunlar diğer makalelerde tartışılmıştır.

Kaynakça

- Ahmad, Abu Umar Faruq, Noor Mohammad Osmani, A.K.M. Shahed, and Fazlul Karim. "Shari'ah Maxims and their Implication on Modern Financial Transactions." *Journal of Islamic Economics, Banking and Finance* 6, no. 3 (2010): 75- 104.
- Building a Science of Economics for the Real World: Hearing before the Subcommittee on Investigations and Oversight, Committee on Science and Technology, House of Representatives*, 111th Congress, 2 (2010).
- Dabashi, Hamid. *Brown Skin, White Masks*. London: Pluto Press, 2011.
- Fanon, Frantz. *The Wretched of The Earth*. New York: Grove Press, 1963.
- Friedman, Milton. "The Social Responsibility of Business is to Increase its Profits." In *Corporate Ethics and Corporate Governance*, edited by Walther Ch. Zimmerli, Klaus Richter, Markus Holzinger, 173-8. New York: Springer Berlin Heidelberg, 2007.
- Hodgson, Geoffrey M. "Conceptualizing Capitalism: How the Misuse the Key Concepts Impede Our Understanding of Modern Economies." Books and Ideas, 7 May 2015. <http://www.booksandideas.net/Conceptualizing-Capitalism.html>
- Keynes, John Maynard. *Essays in Persuasion*. New York: W.W. Norton, 1931.
- Krugman, Paul. "How Did Economists Get it so Wrong?" *The New York Times Magazine*, September 2, 2009.
- Macaulay, Thomas Babington, and G.M. Young. Speeches by Lord Macaulay, *With His Minute on Indian Education*. London: Oxford University Press, H. Milford, 1935.
- Pierce, Andrew. "The Queen Asks Why No One Saw the Credit Crunch Coming?" *The Telegraph*, November 5, 2008, The Royal Family.
- Shaw, George Bernard. *The Author's Apology from Mrs. Warren 's Profession*. New York: Brentano's, 1905.
- Tawney, Richard Henry. *Religion and the Rise of Capitalism: A Historical Study*. New York: Harcourt, Brace & Co., 1926.
- Weber, Max. *The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism*. Translated by T. Parsons. London: Allen, Unwin & Co., 1930.
- Zaman, Asad. "Origins of Western Social Science." *Journal of Islamic Economics, Banking and Finance* 5, no. 2 (2009): 9-22.
- "The Rise and Fall of the Market Economy." *Review of Islamic Economics* 14, no. 2 (2010): 123-55.
- "The Normative Foundations of Scarcity." *Real-World Economics Review*, no. 61 (2012): 22-39.
- "Logical Positivist Methodology and Islamic Economics." *International Journal of Economics, Management and Accounting* 21, no. 2 (2013): 1-18.
- "Re-Defining Islamic Economics." In *Islamic Economics: Basic Concepts, New Thinking and Future Directions*, edited by Taha Eğri and Necmettin Kizilkaya, 58-76. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing, 2014.
- "Deification of Science and Its Disastrous Consequences." *International Journal of Pluralism in Economics Education* 6, no. 2 (2015a): 181-97.
- "Islam Versus Economics." In *Handbook on Islam and Economic Life*, edited by Kabir Hassan and Mervyn Lewis, 45-70. Cheltenham: Edward Elgar Press, 2015b.

-“Building Genuine Islamic Financial Institutions.” *Journal of Islamic Economics Banking and Finance*
11, no. 2 (2015c): 13-32.